निजामती सेवामा महिला

(Women in Civil Service)

सामान्य प्रशासन मन्त्रालय,
प्रशासन सुधार महाशाखा
सिंहदरवार, काठमाण्डौ ।
२०७२ पुस २७

मन्तव्य

सामान्य प्रशासन मन्त्रालयलाई नेपाल सरकारको कार्यविभाजन नियमावली २०७२ ले तोकेका जिम्मेवारीलाई प्रभावकारी रुपमा सम्पादन गरी निजामती सेवाको साख अभिवृद्धि गर्ने प्रमुख उद्धेश्यका साथ यस मन्त्रालयबाट सोच पत्र २०७२ तथा तल्काल सुधार कार्ययोजना लगायतका विभिन्न कार्यहरु सम्पादन भैरहेका छन् ।प्रभावकारी सेवा प्रवाहका अतिरिक्त निजामती सेवालाई नैतिक, सक्षम, सुदृढ, उत्तरदायी र व्यवसायिक बनाउन, क्षमता विकास गर्ने तथा निजामती सेवालाई प्रतिस्पर्धि, उत्तरदायी र जवाफदेही बनाउने जस्ता कार्यहरु सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट हुँदै आएको विदितै छ ।

यसै सिलसिलामा एउटा कडीको रुपमा निजामति सेवामा महिला कर्मचारी विषयक अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सम्पन्न गरियो । उक्त कार्यक्रम सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूको प्रमुख आतिथ्यतामा सम्पन्न भएको थियो ।

उक्त कार्यक्रमले समावेशी विकासका सवालमा राज्यले लिएका नीतिहरुको विवेचना गरी लक्षित वर्गलाई जोड दिनुपर्नेमा समेत सुझाव दिएको छ । लैगिंकमैत्री कार्यवातावरण निर्माण गर्न सुझाव प्राप्त भएको हुँदा आगामी दिनमा यस्ता कार्यक्रमलाई थप संस्थागत गर्ने तर्फ मन्त्रालयले पहल गर्नेछ । समावेशी विकास र क्षमता अभिवृद्धिसँग सम्बन्धित कार्यक्रमको दायरालाई अझै फराकिलो बनाई सार्वजनिक सेवामा कार्यरत सबै क्षेत्रका महिलालाई समेट्ने गरी कार्यक्रमको ढाँचा तयार गरी कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिन गरी वार्षिक कार्यक्रममा समावेश समेत गरिनेछ ।

उक्त कार्यक्रममा निजामती सेवामा महिला कर्मचारीको पहुँच अभिवृद्धिका सन्दर्भमा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यू, संवैधानिक निकायका प्रमुख, नेपाल सरकारका मुख्य सचिव, विभिन्न निकायका सचिव लगायत अन्य सहभागीहरुबाट सारगर्वित सुझावहरु प्राप्त भए । प्राप्त सुझावहरु र कार्यपत्रले प्रभावकारी तवरले थप काम गर्नको लागि जिम्मेवारी वोध एवं उर्जा प्राप्त भएको महसुस गरेको छु ।साथै, समग्र सार्वजनिक प्रशासन संचालनको लागि मार्गदर्शन प्राप्त भएको छ।

अन्त्यमा, आफ्नो अमूल्य समय दिई उपस्थित हुनु हुने सम्मानीय प्रधानमन्त्रीज्यू, मुख्य सचिव,लोक सेवा आयोगका अध्यक्ष, नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठानका कार्यकारी निर्देशक, यस मन्त्रालयका सचिव, कार्यक्रममा सहभागि निजामती सेवाका महिला कर्मचारी लगायत सबै पदाधिकारीहरु तथा कार्यक्रमलाई सफल बनाउन तथा प्राप्त सुझावहरुलाई लिपिवद्ध गर्ने कार्यमा संलग्न सबै कर्मचारीहरुप्रति हृदयदेखि नै धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

रेखा शर्मा
मन्त्री
सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

भनाई

सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको आयोजनामा पहिलो पटक "निजामती सेवामा महिला" विषयक अन्तरक्रिया कार्यक्रम आयोजना गरी निजामती क्षेत्रमा कार्यरत महिलाको विद्यमान अवस्था र समस्याका बारेमा छलफल गर्ने कार्यसंस्कृतिको प्रारम्भ भएको महसुश गरेको छु । छलफल तथा अन्तरक्रियामा उठेका जिज्ञासा, सुझाव र प्राप्त पृष्ठपोषणले राज्यले लिएको समावेशी नीतिको सन्दर्भमा विवेचना भई सेवा प्रवाह, नागरिक सन्तुष्टि र समावेशिताको विविध पक्षहरु नीति, नियम तथा कानूनलाई समसामयिक सुधारका लागि उपयुक्त वातावरण सृजना भएको ठानेको छु ।

नेपालमा कुल जनसंख्या मध्ये ५१.५ प्रतिशत महिला रहेकोमा निजामती सेवामा महिला कर्मचारीको उपस्थिति करिब १८ प्रतिशत पुगेको पाईन्छ । जनसंख्याको तुलनामा नेतृत्व र निर्णायक तहमा उपस्थिति अझै कमि भएको महसुस भएको छ । नीति निर्माण तहमा महिलाको पहुँच बढाउन,आरक्षण सम्बन्धि नीतिलाई लक्षित वर्गमा पुर्याउन, महिला निजामति कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि गरी लक्षित वर्गको सेवामा पहुँच पुर्याउने गरीमहिलाको उपस्थिती बढाउनु चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

निजामती सेवामा कार्यरत महिलाहरुकोनेतृत्व क्षमताको विकास गर्ने अवसरको सृजनागर्न महिलाहरुको वास्तविक समस्या बुझ्न,वर्तमान अवस्थाको जानकारी, भविष्यमा निजामती क्षेत्रमा महिला सहभागिता बढाउन गरिनु पर्ने प्रयास, सेवा प्रवाहमा कार्यकुशलता (Efficiency) र कार्यदक्षता (Effectiveness)अभिबृद्दिको लागि अभिप्रेरित गर्ने, अन्तर निकाय सम्वन्धवृद्धि, गुनासो सुनुवाई र सम्वोधन, महिला कर्मचारीका समस्याको, सुझाव संकलन र समाधानका उपाय पहिचान रभविष्यमा लिनुपर्ने नीतिहरूका सन्दर्भ नै यसको मुख्य उद्धेश्य रहेकोमा प्रायः सबै विषयमा छलफल भई केहि विषयमा सुझाव समेत प्राप्त भएको छ ।अन्त्यमा, यस कार्यक्रममा सहयोग पुर्याउनु हुने सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका मेरा सहकर्मी साथीहरु र कार्यपत्र तयारी तथा समन्वय समितिका पदाधिकारीहरुलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

टंकमणि शर्मा
सचिव
सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

विषय सूचि

१ पृष्ठभूमि १

२. सहभागिता र संयोजन २

३. कार्यक्रम र अन्तरक्रिया २

३.१. स्वागत तथा सम्मेलनको प्रारम्भ २

३.२. मन्तव्य ३

३.३. खुला छलफल ६

३.४. कार्यक्रमको समापन १२

अनुसूची एक कार्यक्रमको खाका १४

अनुसूची दुई तयारी तथा समन्वय समिति १५

अनुसूची तीन BBC Nepali Sewa १६

अनुसुचि चार कार्यपत्र १७

अनुसुचि पाँच माइन्यूट २२

१ पृष्ठभूमि

नेपालको संवैधानिक व्यवस्था भए अनुसार निजामती सेवामा समावेशीतालाई आत्मसात गर्न समावेशी सिद्धान्तको कार्यान्वयनको लागि निश्चित कोटा संख्या, सकारात्मक विभेद तथा विपरित विभेदजस्ता उपायहरु अपनाउदै राज्यले निजामती सेवाभित्र विविधतालाई संबोधन गर्दै सामाजिक पूँजी निर्माणमा जोड दिएको छ । नेपालको कूल जनसंख्याको आधा भन्दा बढी हिस्सा ओघटेका महिलाहरु निजामती सेवामा करिव १८ प्रतिशत मात्र रहेको र निजामती सेवामा लैङ्गिकमैत्री कार्यवातावरण सृजना गरी सामाजिक पूँजी निर्माण गर्न राज्यका लागि चुनौती र अवसर दुवै बन्न गएको छ । यस अवस्थामा निजामती सेवामा कार्यरत महिला कर्मचारीहरुका लागि भएका व्यवस्थाको कार्यान्वयनको अवस्था र कार्यान्वयन हुन नसकेका व्यवस्थाहरुको पहिचान गर्दै समाधानका उपायहरु र आगामी संघीय संरचनामा जादाँ गर्नु पर्ने सुधारहरुमा केन्द्रित हुन पर्ने अपरिहार्यतालाई महसुस गरी सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले "निजामती सेवामा महिला विषयक अन्तरक्रिया" कार्यक्रम आयोजना गरेको हो ।

निजामती सेवामा कार्यरत महिला कर्मचारीहरुले व्यहोर्नु परेका समस्या, गुनासा एक आपसमा बुझ्ने र तदनुरुपका नीति, नियममा सुधार गरी वास्तविक लक्षित वर्गमा सेवा पुर्याउने, सेवाप्रवाहलाई थप गुणस्तर बनाउने, नागरिक सन्तुष्टिलाई थप वृद्धि गर्दै निजामती सेवाको साख वृद्धि गर्ने समेत कार्यक्रमको उद्धेश्य रहेको थियो ।

सम्माननीय प्रधानमन्त्री, माननीय सामान्य प्रशासन मन्त्री, लोकसेवा आयोगका माननीय अध्यक्ष, मुख्य सचिव लगायतका विशिष्ट व्यक्तिहरुले लक्षित वर्गमा सेवा पुर्याउने, गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गरी नागरिक सन्तुष्टि वृद्धि गर्ने, एक तहमा आरक्षणको सुविधा लिए पछि अन्य लक्षित वर्गलाई अवसरको सुनिश्चितता दिनु पर्ने र महिला सहभागिताको गुणस्तरीयता वृद्धि गर्दै महिलाहरुको क्षमता अभिवृद्धि, निर्णयमा पहुँच र नेतृत्व विकासमा जोड दिनु भएको थियो ।

करिब ३०० महिला समेत गरी जम्मा ४०० जनाको सहभागिता भएको अन्तरक्रिया कार्यक्रम पहिलो पटक आयोजना गरिएको थियो । कार्यक्रमको सहभागिता, कार्यपत्रको गुणस्तर, उच्च नेतृत्वको प्रतिवद्धता र महिलाहरुबाट मुखरित दृष्टिकोणबाट कार्यक्रम पूर्ण सफल भन्दै निरन्तरताको माग समेत भएको थियो ।

२. सहभागिता र संयोजन

"निजामती सेवामा महिला" विषयक अन्तरक्रिया कार्यक्रममा करीब तीन सय जना राजपत्रांकित निजामती महिला कर्मचारीहरुको सहभागिता रहेको थियो ।अन्तरक्रियामा प्रमुख अतिथिको रुपमा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूको उपस्थिति भई नेतृत्व प्रदान गर्नु भएको थियो ।सामान्य प्रशासन मन्त्री माननीय रेखा शर्माज्यूको अध्यक्षतामा कार्यक्रम संचालन भएको थियो भने कार्यक्रममा स्वागत एवं समग्र कार्यक्रमको विषयवस्तु सम्बन्धी प्रस्तुती सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका सचिव श्री टंकमणि शर्माले गर्नु भएको थियो । अतिथिको रुपमा लोकसेवा आयोगका माननीय अध्यक्ष उमेशप्रसाद मैनाली, मुख्य सचिव डा. सोमलाल सुवेदी, नेपाल सरकारका सचिवहरु, त्रिभुवन विश्वविद्यालका रेक्टर डा. सुधा त्रिपाठी, प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठानका कार्यकारी निर्देशक श्री पुन्यप्रसाद न्यौपाने, सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका सहसचिव, उपसचिव लगायत राजपत्रांकित कर्मचारीहरुको उपस्थिति रहेको थियो ।उक्त कार्यक्रमको संयोजन सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, प्रशासन सुधार महाशाखाले गरेको थियो ।

३. कार्यक्रम र अन्तरक्रिया

अन्तरक्रिया कार्यक्रमलाई निम्नानुसार ४ भागमा विभाजन गरिएको थियो ।

३.१. स्वागत तथा सम्मेलनको प्रारम्भ,

३.२. मन्तव्य

३.३ खुला छलफल र

३.४. समापन ।

३.१. स्वागत तथा सम्मेलनको प्रारम्भ

सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूले पानसमा बत्ति बालेर कार्यक्रमको समुदघाटन पश्चात कार्यक्रम विधिवत रुपमा शुरु भएको थियो । कार्यक्रमको समुदघाटन पश्चात मन्त्रालयका सचिव श्री **टंकमणि शर्मा**ले **निजामती सेवामा महिला(Women in Civil Service)**विषयक कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नु भएको थियो ।आर्थिक, सामाजिक एवम् राजनीतिकरुपमा समेत महिलापछि परिरहेको नेपालजस्तो तेस्रो विश्वको देशमा समेत एकजना महिला देशको प्रमुख र सर्वोच्च पदाधिकारीका रुपमा निर्वाचित हुनुलाई संसारका कतिपय देशका सञ्चारमाध्यमले उदाहरणका रुपमा पनि आफ्ना समाचारका विषयवस्तुमा प्रस्तुत गरेका विषयलाई प्रष्ट्याउनु भएको थियो । त्यस्तैगरी जर्मन चान्सलर एन्जेला मर्केल(जर्मन) लेओरालो लागेको युरोपियन अर्थतन्त्रलाई आश्चर्यजनकरुपबाट माथि उकास्न सफल एन्जेला युरोपेली नागरिकबीच अत्यन्तै लोकप्रिय भएको उदाहरण प्रस्तुत गर्नु हुँदै मन्त्रिपरिषदमा प्रतिनिधत्व गर्नु हुने माननीय मन्त्रीज्यू, माननीय सभामुख

ओनसरी घर्ति लगायतका महिला नेतृहरुको उदाहरण पेश गर्नु भएको थियो । उहाँबाट प्रस्तुत भएको कार्यपत्र अनुसूची चारमा संलग्न गरिएको छ ।

३.२. मन्तव्य

सम्माननीय प्रधानमन्त्री श्री के पी शर्मा ओलीज्यूले व्यक्त गर्नु भएका विचारहरु

नेपाल २००७ साल देखि कुनै न कुनै रुपमा संक्रमण कालबाट गुज्रदै आएको छ ।सुखको चाहना राख्नु मानिसको जैविक विशेषता भएको बताउँदै उहाँले अधिकारयुक्त अवसरतथा सम्मानीत र सुखी समाजको निर्माण गर्ने राज्यको लक्ष्यतर्फ क्रियाशील रहन सबैलाई आग्रह गर्नुभयो ।समाजको पछ्यौटेपनका कारण महिलाहरु माथि विभिन्न किसिमका विभेदहरु विगतमा रहेका भएपनि २०६२।०६३ को जनआन्दोलन पश्चात महिला हक अधिकारका क्षेत्रमा उल्लेख्य उपलब्धी हासिल भएको वहाँले बताउनु भयो ।

कार्यक्रममा प्रधानमन्त्रीले महिलाको समग्र विकासमा जोड दिदै महिला सहभागितालाई प्राथमिकता दिनु पर्ने कुरामा जोड दिनु भयो ।सम्बोधन अन्तमा उहाँले अगाडि भन्नुभयो "सम्माननीय राष्ट्रपति विद्यादेवी भण्डारी लगायत महिला नेतृहरुको अगुवाईमा स्थानीय निकायको निर्वाचनमा २ लाख ४० हजार महिला प्रतिनिधि कानूनी रुपमा स्थानीय स्तरमा भित्र्याउन सफल भएको विषयलाई स्मरण गर्नुभयो ।"

<u>माननीय सामान्य प्रशासन मन्त्री रेखा शर्माज्यूले कार्यक्रममा व्यक्त गर्नु भएका विचारहरु</u>

कार्यक्रमको अध्यक्षता गर्नु भएका सामान्य प्रशासन मन्त्री माननीय रेखा शर्माले "निजामती सेवामा महिला" विषयक कार्यक्रम पहिलो पटक आयोजना गरिएको बताउँदै महिलाहरुले व्यहोर्नु परेको गुनासालाई सम्वोधन गरी व्यवस्थापन गर्नका लागि महिला अधिकृतहरुलाई मात्र लक्षित गरी कार्यक्रम आयोजना गरेको बताउँदै आगामी दिनमा सबै सेवा समूहमा कार्यरत सबै तहका निजामती सेवामा कार्यरत महिला कर्मचारीहरुलाई सहभागी हुने अवसर प्राप्त हुने गरी चौमासिक रुपमा कार्यक्रम आयोजना गरिने बताउनु भयो ।

लोकतन्त्र र अग्रगामी परिवर्तनका लागि भएका ऐतिहासिक आन्दोलनहरुमा महिलाहरुको महत्वपूर्ण योगदान रहेको बताउँदै राजनीतिक कमिटीमा महिलाको सहभागिता उलेख्य रहेतापनि प्रशासनिक तथा नीति निर्माणमा महिलाको बाहुल्यता कम रहेको तर्फ संकेत गर्नुभयो ।

नेपालको प्रशासन इतिहासकै महत्वपूर्ण घडीमा रहेको हुँदा प्रशासनिक पुर्नसंरचनाका कामहरुलाई अत्यन्त जिम्मेवारीका साथ सम्पन्न गर्नुपर्नेमा जोड दिँदै संघीय कानून निर्माण गर्ने सन्दर्भमा विशेष ध्यान दिनु पर्ने बताउनु भयो ।

महिला विकासका लागि हालसम्म भएका कामहरुलाई व्यवस्थित र सूत्रवद्ध गर्दै आफूलाई श्रेष्ठ सावित गर्नको लागि क्रियाशील बन्नुपर्नेतर्फ औंल्याउँदै अवसर पाएका नागरिकले आफूलाई अब्बल सावित गर्न उपलब्धी देखाउनु पर्ने बताउनु भयो । वर्तमानमा महिलाहरुले राज्यका महत्वपूर्ण जिम्मेवारीहरु प्राप्त भएको हुँदा पुरुषको तुलनामा बढी क्षमता प्रदर्शन गर्नुपर्ने चुनौती थपिएको बताउनुहुँदै आफूमा रहेको क्षमतालाई अधिकतम रुपमा प्रयोग गर्नको लागि आव्हान गर्नु भयो ।

कार्यक्षेत्रमा हुने महिला हिँसालाई निरुत्साहित गर्नुपर्ने कुरामा जोड दिँदै माननीय मन्त्रीज्यूले अपमान र तिरस्कारलाई समयमै प्रतिवाद गर्न महिला कर्मचारीहरुलाई आव्हान गर्दै निजामती सेवा ऐनलाई लैगिकमैत्री दृष्टिकोणबाट अध्ययन गर्न आग्रह गर्नुभयो ।

निजामती सेवामा कार्यरत कर्मचारीका समस्याहरुलाई मन्त्रालय परिवारले सकारात्मक रुपमा सम्वोधन गर्ने बताउँदै प्राप्त उपयुक्त र समय सान्दर्भिक सुझावलाई विश्लेपण पश्चात कार्यान्वयनमा लैजाने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्नुभयो ।

नेपाल सरकारका सचिवमा महिलाको संख्या न्यून रहेको तर्फ संकेत गर्दै उहाले रणनीतिक तवरले अगाडि बढ्न सके केहि समयको अन्तरालमा महिला सचिवहरुको संख्या बढाउन सकिने तर हालको अवस्थामा महिला सचिवमा बढुवा गर्न नसकिने बारे प्रष्ट पार्नुभयो ।

समाजका विभिन्न तप्काबाट राजनीति र प्रशासन क्षेत्रलाई आक्षेप आईरहेको सन्दर्भ कोट्याउँदै सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापन लगायतका सवालमा जनताका गुनासाहरुको तत्परताका साथ सम्वोधन गर्न निर्देशन दिनु भयो ।

सामान्य प्रशासन मन्त्रालयलाई बढी सक्षम, सुदृढ, सेवामूलक र उत्तरदायी बनाई सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निश्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै राज्यबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासन प्रत्याभूति गर्ने संवैधानिक परिकल्पनालाई परिपालना गर्न सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको सोचपत्र, २०७२ को कार्यान्वयन कार्ययोजना र तत्काल सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन मार्फत सुशासन प्राप्त गर्ने योजनामा सवै क्षेत्रलाई सहयोग गर्न आव्हान गर्नुभयो ।

आफूलाई Role Model को रुपमा स्थापित गराउनु पर्ने प्रसंगमा वहाँले अगाडि भन्नुभयो "आफ्नो विकासका लागि आत्मविश्वासका साथ काम गर्नुपर्ने, सुविधा मात्र नखोजी कुशल व्यवस्थापक र सीपयुक्त क्षमता देखाउन आग्रह गर्दछु । आफ्ना हक अधिकारका विषयमा कुरा उठाउँदा सामाजिक बनोट र सामाजिक सास्कृतिक पक्षलाई व्यवस्थापन गर्दै अगाडि बढ्नु पर्ने बताउनु भयो । साथै उहाँले अधिकारसँग कर्तव्य पनि निर्वाह गर्न सबैलाई आग्रह समेत गर्नु भयो ।

राज्यले लिएको समावेशी नीतिलाई गुण र दोषका आधारमा निष्पक्ष समीक्षा गर्न आव्हान गर्दै महिलाको समग्र क्षमता अभिवृद्धिको लागि क्रियाशील हुन आग्रह गर्नु भयो ।

माननीय अध्यक्ष उमेश मैनाली (लोक सेवा आयोग)

लोक सेवा आयोगका माननीय अध्यक्ष उमेशप्रसाद मैनालीले निजामती सेवामा महिला सहभागिताका विविध पक्षका बारेमा प्रष्टयाउँदै निजामती सेवा ऐन, २०५० ले Double Disadvantage का आधारमा आरक्षण दिनुपर्ने व्यवस्था गरेको तर नियमावलीले जुनसुकैं वर्ग र समुदायका व्यक्तिले आरक्षणको फाइदा लिन पाउने व्यवस्था गरेको हुँदा लक्षित वर्गले फाइदा लिनबाट वन्चित रहेको तर्क गर्नुभयो ।

राज्यले लिएको आरक्षणको विद्यमान व्यवस्थाको पुनरावलोकन गर्नुपर्ने बेला आएको उल्लेख गर्दै समाजका उच्च वर्गले मात्र आरक्षणबाट फाइदा लिएको तथा लक्षित वर्गलाई समावेशीकरणको प्रक्रियाले नछोएको कुरा राख्दै आरक्षणको विद्यमान प्रावधानहरुको पुनरावलोकन गर्नुपर्ने बताउनु भयो ।

मन्त्रालयद्वारा आयोजित कार्यक्रमको प्रशंसा गर्दै अध्यक्ष मैनालीले आरक्षणको संख्यात्मक बृद्धिलाई मात्र नहेरी गुणात्मक बृद्धिलाई समेत जोड दिनु पर्ने बताउनु भयो ।

एकपटक आरक्षणको कोटाबाट सेवामा प्रवेश पाइसकेको व्यक्तिले पटक पटक फाइदा लिएको उल्लेख गर्दै "एक व्यक्ति एक पटकको" अवधारणा लागू गर्नुपर्ने विषयलाई महत्वका साथ उठाउनु भयो ।

समावेशीकरणको अवधारणालाई व्यापक रुपमा बुझ्न आग्रह गर्दै उहाँले समावेशीकरण भनेको केबल आरक्षण मात्र नभई सशक्तिकरण र क्षमता अभिबृद्धि लगायतका विषयहरु समेत समेट्न जोड दिनुभयो । नीति निर्माणमा महिलाको सहभागिता भएन भने आरक्षण प्रभावकारी नहुने भन्दै नीति निर्माणमा महिला सहभागिता बढाउन आवश्यक अग्रसरता लिनु पर्ने कुरा समेत वहाँले बताउनु भयो ।

नेपाल सरकारका मुख्य सचिव डा.सोमलाल सुवेदी

सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले "निजामती सेवामा महिला कर्मचारी" विषयक अन्तरक्रिया कार्यक्रम आयोजना गरेकोमा धन्यवाद दिँदै यस प्रकारका कार्यक्रमहरुले सुधारको गन्तव्य निर्धारण गर्ने हुँदा आगामी दिनमा समेत निरन्तरता दिनुपर्ने विषयलाई जोड दिदै वहाँले थप्नुभयो "प्रशासन सुधारको प्रतिफल सेवाग्राहीको मुहारमा झल्किनु पर्दछ।"

संक्रमणकाल व्यवस्थापन नै अनिश्चितता व्यवस्थापन हो भन्नुहुँदै उहाँले निजामती सेवा प्राविधिक संक्रमणकालबाट गुज्रेको र संघीयतालाई कार्यान्वयनमा लैजाने जिम्मेवारी कर्मचारी संयन्त्रको भएको हुँदा जिम्मेवारीपूर्वक कार्य सम्पादन गर्न आव्हान गर्नु भयो ।

सेवा प्रवाहको वर्तमान अवस्था तर्फ इंगित गर्दै अग्रस्थानमा रहेर सेवा प्रवाह गर्ने इकाइमा कर्मचारी अभाव हुन नदिन आग्रह गर्नु भयो ।

सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले क्षेत्रीय प्रशासक र प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई अधिकारी प्रत्यायोजन गरिएको प्रसंग उल्लेख गर्दै उहाँले भन्नुभयो "जनतालाई सेवा दिने इकाइमा जनशक्ति कम हुन नदिनुहोस ।"

निजामती सेवामा महिला कर्मचारीको सहभागिता अभिबृद्धिको लागि नीतिगत हस्तक्षेप जरुरी रहेको बताउँदै महिला विकासका क्षेत्रमा भएका राम्रा कामहरुको संस्थागत गर्नुपर्ने बताउनु भयो ।

आरक्षणको विद्यमान प्रावधानका बारेमा चर्चा गर्दै आरक्षणबाट आउने कर्मचारीले आफ्ना वर्ग, क्षेत्र र लिंगका बारेमा सोच्नु पर्ने बताउनु हुँदै अबको सुधार कस्मेटिक होइन वास्तविकतामा आधारित हुनुपर्नेमा जोड दिनु भयो । मन्तव्यको अन्त्यतर्फ उहाँले जनताले के उपलब्धि हासिल गरे भन्नेतर्फ सोच्नु पर्ने बताउनु भयो ।

३.३. खुला छलफल

३.३.१.सुधा त्रिपाठी रेक्टर त्रिभुवन विश्व विद्यालय

- महिला आफ्ना विषयका कुराहरु राख्ने ठाउँ नपाएका कारण यो कार्यक्रममा महिलाले आफ्ना कुरा राख्नको लागि तछाँड मछाड गरेको बताउँदै यो अन्तरक्रिया कार्यक्रमलाई कार्यशालामूलक शैलीमा संचालन गर्दा प्रभावकारी हुने उल्लेख गर्नुभयो । उहाँले महिलाको समग्र विकासका लागि लैगिक मैत्री (Gender Friendly) ले मात्र भएर नपुग्ने हुँदा महिलावादिता (Feminism) चाहिने कुरालाई बताउनु भयो।
- नेपाल पितृसतात्मक सोचबाट हजारौ वर्षदेखि परिचालित भएका कारण समाजको बोली,व्यवहार र भाषा महिला मैत्री हुन नसकेको अवस्था उल्लेख गर्दै कुशल गृहणी बनेर बस्दा पेशाविद् बन्न नसकिने कुरा औल्याउँदै पेशालाई घर भित्र नभित्र्याइकन आफ्नो वृत्तिविकासलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेमा जोड दिनु भयो ।
- एक महिला कर्मचारी उच्च पदमा पुग्नु भनेको उक्त वर्ग/ क्षेत्रको विकासमा टेवा पुग्ने कुरा उल्लेख गर्दै महिलाको क्षमता विकास विविध पक्षमा चर्चा गर्नुभयो ।
- क्षमता भए नभएको जाँच्ने क्षण अवसर भएको हुँदा अवसर श्रृजनाका लागि सबैको सकारात्मक पहल आवश्यक छ भन्नु हुँदै सार्वजिनक सेवमा महिला कर्मचारीको अवस्था बुझ्नको लागि सार्वजनिक क्षेत्रका विभिन्न विद्याका महिलाहरुबाट सुझाव संकलन आवश्यक भएको बताउनु भयो ।

३.३.२.जीवन प्रभा लामा

- नेपाल सरकारका कामू सचिव जीवन प्रभा लामाले नीति निर्माणमा महिला सहभागिता दस्तावेज र कागजमा मात्र सीमित रहेको बर्तमान अवस्थालाई औल्याउँदै सचिव बढुवाको वर्तमान प्रावधानमा पुनरावलोकन हुनु पर्ने कुरामा जोड दिनु भयो । उहाँ लामो समयसम्म विभागीय प्रमुख रहनु भएका खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग अन्तर्गतका कार्यालयमा रहेका प्रयोगाशालामा काम गर्दा निकै जोखिमपूर्ण अवस्था र व्यवसायिक सुरक्षा अवस्था कमजोर रहेको विषय उठाउँदै यस क्षेत्रमा काम गर्ने महिलाहरुको Well Being Safety and Healthy Working Environment बनाउनु पर्ने विषयलाई विशेष महत्वका साथ उठाउनु भयो ।
- बालबालिका स्वास्थ्य सुरक्षाका लागि सरकारले ल्याएका सुनौला हजार दिन कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि पनि महिलाहरुले आफ्ना बच्चाहरु स्तनपान गराउने व्यवस्थाका लागि क्षेत्रगत रुपमा बालबालिका स्याहार केन्द्रको स्थापनाको सरकारको ध्याउन आकर्षण गराउनु भयो ।

३.३.३.**सहसचिव, स्वास्थ्य मन्त्रालय**

- स्वास्थ्य सेवा ऐनमा विद्यमान केहि कमि कमजोरीहरु औल्याउँदै स्वास्थ्य मन्त्रालयमा स्वास्थ्य सेवाकै कर्मचारीहरु मध्येबाट सचिव हुनु पर्ने विषयको माग गर्नु भयो ।
- स्वास्थ्य मन्त्रालयमा Nursing महाशाखा नभएको कारणबाट वृत्ति विकासमा अवरोध आउन सक्ने अवस्थाको सिर्जना भएको छ ।भैरहेको महाशखालाई समेत खुम्चाएर शाखामा रुपान्तरण गर्न नहुने बताउनु भयो ।
- २१ औ शताव्दीमा पनि महिलाहरु प्रति यस प्रकारको विभेदको व्यवहार गरिनु विडम्वनापूर्ण अवस्था हो भन्नु भयो ।
- Nursing पढेका व्यक्तिहरु स्वयसेवकको रुपमा काम गर्नु पर्ने अवस्था रहेको बताउनु भयो ।

३.३.४.**सि.डि.ई. सडक विभाग**

- नेपाल सरकारका मुख्य सचिव र सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका सचिवले निजामती सेवामा कार्यरत महिला कर्मचारीहरुले विभागीय प्रमुखको तथा फिल्डस्तरमा गएर सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनमा गएर काम गर्न हिच्किचाउन नहुने भन्ने आव्हान बमोजिम आफू उक्त जिम्मेवारी लिन तयार हुँदा समेत उक्त जिम्मेवारी प्राप्त हुन नसकेको विषयलाई औल्याउनु भयो । विश्वको उत्कृष्ट विश्व विद्यालयबाट इन्जिनियरिंग विषयमा सर्वोत्कृष्ट अंक सहित विशिष्ट श्रेणी ल्याउँदा समेत आफूले चाहे अनुसारको पदस्थापन पाउन नसकेको कुरा व्यक्त गर्नुभयो ।

३.३.५.**सिन्धु शर्मा (केन्द्रीय सदस्य - नेपाल निजामती कर्मचारी संगठन)**

- वर्गीय विभेद त छ नै । आजको कार्यक्रमले पनि विभेद सृजना गर्यो ।किनकी आजको कार्यक्रममा राजपत्र अनंकित कर्मचारीलाई निमन्त्रणा नगर्दा राजपत्रांकित र अनंकित बीचको विभेदलाई झन बढाएको अनुभूति भयो ।
- उच्च प्रशासकहरुको बानी र व्यवहारमा फरक हुनु भएन ।
- ट्रेड युनियनलाई समेत समावेशी चरित्रको बनाउनु पर्यो ।
- दुर्गम जिल्लामा जाने महिला कर्मचारीहरुलाई थप सेवा सुविधाको व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
- आजको कार्यक्रममा सबै सेवा समूहका सचिवहरुलाई समावेश गराउँदा राम्रो हुने ।
- राजपत्र अनंकित कर्मचारीहरुलाई एउटै जिल्लामा पदस्थापन गर्ने नीतिलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने ।
- निजामती सेवाको वर्तमान आरक्षण प्रणालीलाई लैगिंक र जातीय नबनाइ वर्गिय आधारमा आक्षरण दिनु पर्ने व्यवस्थाको अवलम्बन गरिनु पर्ने ।

३.३.६.**नव प्रवेशी अधिकृत**

- पहिलो पटक भएको हुँदा यो कार्यक्रमले निकै उत्साह थपेको छ ।
- सबै तहमा यो कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्ने ।
- Next Level मा यो कार्यक्रम सचालन गर्नु पर्ने ।
- यस्तै प्रकारका कार्यक्रमहरुमा राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय विज्ञहरुको संलग्नतामा सचालन गर्दा नेपाली महिलाहरुले अन्तराष्ट्रिय तहमा समेत प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने क्षमताको विकास हुन्छ ।

३.३.७.**अध्यागमन अधिकारी**

- अध्यागमन विभागमा भौतिक सुविधाहरुको कमि रहेको छ । पोशाक परिवर्तन गर्ने कोठाको व्यवस्था गर्न सकिएको छैन । कार्य प्रेरणा बढाउने थप सुविधाहरुको व्यवस्था हुन सकेको छैन। अझै पनि लैंगिक विभेद रहेको छ ।
- सेवाग्राहीका रुपमा आएका महिलाहरु लैंगिक विभेदबाट पीडित रहेका छन् । उनीहरुविना अभिभावक भारतजान पाउँदैनन् ।गल्फ देशमा सहजै जाने अनुमति छैन। यसलाई कार्यविधि बनाएर व्यवस्थित बनाउन जरुरी रहेको छ ।

३.३.८.**गौरी थापा - पशु पंक्षी विकास विभाग**

- महिलाहरुको शारीरिक अवस्था, दोहोरो जिम्मेवारी लगायतका कारणले सुत्केरी विदा र वेतलबी विदाले मात्र नपुग्ने हुँदा अन्य विकल्पको बारेमा सोचिनु पर्ने । बाल-बच्चाको सुनौला हजार दिनलाई सफल बनाउन तथा स्वस्थ्य तरिकाले बालबालिका हुर्काउनको लागि देशका विभिन्न ठाउँमा शिशु स्याहार केन्द्र स्थापना गर्नु जरुरी रहेको छ ।

३.३.९.**स्वास्थ्यकर्मी महिला**

- स्वास्थ क्षेत्रमा करिब ४० प्रतिशत महिला कर्मचारी कार्यरत रहेको अवस्था छ ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्यरत महिलाहरु दृश्य तथा अदृश्य लैंगिक हिंसाको मारमा रहेका छन्
- स्वास्थ क्षेत्रमा कार्यरत महिला कर्मचारीहरुका लागि सेवा सुविधा, आवास सुविधा अपर्याप्त छ ।
- मातृ मृत्युदर कम गराउने विश्वव्यापी तथ्यांकमा सहयोग पुर्याउने नर्सिंगहरुको भूमिकालाई न्यूनीकरण गर्ने प्रयास गरिएको छ ।
- स्वास्थ्य मन्त्रालयमा महिलाहरु नीति निर्माण क्षेत्रमा जान पाउने अवस्था कम रहेको छ ।

३.३.१०.**द्रौपता सापकोटा (परराष्ट्र मन्त्रालय)**

- महिला कर्मचारीलाई मिशनमा पठाउने बेलामा पठाउने की नपठाउने भन्ने भनेर आवश्यकता भन्दा बढी तर्क गरिन्छ ।
- महिला कर्मचारी राजदूत बन्ने रोलक्रम आउँदा राजदूत कसलाई बनाउने(?) भन्ने कुराको रडाको निकालिन्छ र महिलालाई दोश्रो प्राथमिकतामा राखिन्छ ।
- अमूक राजदूतावासमा कामको चाप बढी भएको भनी महिला कर्मचारीको पदस्थापन गर्न हिच्किचाउने गरिन्छ ।
- परराष्ट्र मन्त्रालय सेवा सुविधा निर्देशिका २०५४ लाई समय सापेक्ष बनाउनु पर्ने ।

लिखित रुपमा सुझाव प्रस्तुत गर्नु हुने निजामती कर्मचारिहरुः

तेज लक्ष्मी ध्वजु राजश्व अनुसन्धान विभागललितपुर

१. अहिले निजामती सेवामा करीब १८% महिलाको उपस्थिति छ । समावेशी सिद्धान्तले ल्याएको यो सकारात्मक पक्ष हो । तर यसले पुरुष र महिला कर्मचारीका बीचमा मनोबैज्ञानिक विभाजन ल्याएको छ ।यस्तो विभाजन हटाउने कसरी ? कार्यक्रम ल्याउनु पर्छ ।

२. समावेशी सिद्धान्तको निजामती सेवामा प्रयोग हुन थालेको करीब १० वर्ष पुग्दैछ । यसले पारेको प्रभावको मूल्यांकन अध्ययन गरी परिमार्जन गर्नुपर्ने बेला आएको छ ।

३. कार्यालयमा महिला मैत्री भौतिक र मनोबैज्ञानिक वातावरण थोरै छन । कम छन ।महिलालाई कार्य जिम्मेवारी नदिने मानिसकता रहेको छ । कतिपय ठाउँमा महिलामैत्री शौचालय छैनन, बच्चा राख्ने कोठा हुँदैन । यस्तो जटिलता हटाउने तर्फ कार्यक्रम आउनु पर्ने ।

४. महिलाले शिक्षा, तालीम र पारिवारिक वातावरण भयो भने पुरुष सरह वा सो भन्दा बढी प्रतिस्पर्धा गर्न सक्छन्। त्यसैले तालीम र शिक्षाको अवसर र सकारात्मक सामाजिक परिवेश निर्माण गर्ने तर्फ सरकार लाग्नु पर्ने हुन्छ ।

५. सीमान्तकृत र आर्थिकरुपमा विपन्न महिलाले निजामती सेवामा प्रवेश पाउने अवसरबाट बञ्चित छन् । त्यसैले सिमान्तकृत, विपन्न र दुर्गम क्षेत्रका महिलालाई मात्र समावेशीताको अवसर दिनुपर्छ । सम्पन्न र सुविधाभोगी वर्गका महिलाका लागि होइन ।

६. समावेशी सिद्धान्त बमोजिम एक पटक निजामती सेवामा प्रवेश पाइसकेपछि हरेक तहको बढुवामा एउटै व्यक्तिले सो समावेशी सुविधा पाउनु हुँदैन । यसले गर्दा अर्को महिलाले उक्त अवसरबाट बञ्चित हुनुपर्ने स्थिति बन्छ ।

वन मन्त्रालय अन्तर्गतका मागहरु

- महिलाका विषयसंगसंगै उनीहरुले काग गर्ने संस्था पनि महिला मैत्री हुनु पर्‍यो । सेवा सुविधा थप गर्नु पर्‍यो । जस्तै २०५८ साल पश्चातका प्राविधिक कर्मचारीहरुलाई प्राविधिक ग्रेड प्रदान गरियोस ।
- फिल्ड स्तरमा काम गर्दा देखा परेका समस्या जस्तै सशस्त्र वन रक्षक साथीहरुलाई हात हतियारको व्यवस्था गर्नु पर्‍यो जस्ले गर्दा फिल्ड स्तरमा कार्यरत महिला कर्मचारी लगायतलाई सजिलो होस् यस्तै प्रकारका सेमिनार/workshopहरु निरन्तरता हुनु पर्‍यो ।कार्यक्रम अत्यन्तै राम्रो छ ।
- ६ महिनाको सुत्केरी तलवी विदादिई सहयोग गर्नु पर्ने ।
- कार्य सम्पादन मूल्यांकनको व्यवस्थालाई निश्चित अवधि पश्चात् स्वतः बढुवा हुने प्रावधान भए राम्रो हुने थियो ।
- आफूसंग भएको क्षमता अभिबृद्धि गर्नका लागि कहिले कांही आफू भन्दा ठूलो हाकिमसंग debate हुँदा का.स.मु.मा हुन जाने असरले गर्दा तल्लो कर्मचारी सधै संकुचित हुनु पर्ने अवस्था रहेको हुँदा कासमूलाई बस्तुनिष्ठ बनाउनु पर्ने ।

इन्जिनियर सेवाका समस्याः

- हामी हालसालै नियुक्त भएका इन्जिनियर हौ । हाम्रो मुख्य समस्या भनेको नै सेवा प्रवेश तालिम प्राप्त नहुनु हो । यो हामी प्राविधिक कर्मचारीहरुको गुनासो पनि हो ।
- प्रशासनिक कर्मचारीहरुलाई सेवा प्रवेश तालिम दिइने तर हामी प्राविधिक कर्मचारीहरुलाई कुनै तालिम व्यवस्था नभएकोले सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र परिवारलाई हामी प्राविधिक कर्मचारीहरुको यस सम्बन्धि व्यवस्था हुन अनुरोध छ ।

सलिना डंगोल, कम्प्यूटर इन्जिनियर, सडक विभाग

माननीय मन्त्रिज्यू/ श्रीमान् सचिवज्यू

- सन्दर्भ गृह मन्त्रालयको हो । बेलाबेलामा नेतृत्व वर्गबाट जिम्मेवार तह (CDO /LDO) मा महिलालाई प्राथमिकता दिने भन्ने सुनिएको छ । तर ती मन्त्रालयमा पहिला त सरुवा भएर जानै ठूलो कसरत

गर्नुपर्ने र गैसके पछि पनि CDO/ LDO मा जान झन ठूलो कसरत गर्नु पर्ने र त्यस्तो गर्न नसक्दा नेतृत्व गर्ने अवसर नै नमिल्ने अवस्थामा सुधार हुन जरुरी छ ।

- प्रतिनिधि उदाहरण एक जना महिला सहायक (CDO) १० महिना काम गरी सकेको CDO को तालिम नलिएकोले CDO मा पठाउन नसकिएको भनिएको तर पुरुष कर्मचारीहरु तालिम नलिइकन यही बीचमा CDO भएर गएको ।

कृष्णा कुमारी कार्की, शा.अ.: करदाता सेवा कार्यालय, कोटेश्वर

- कर सेवा कार्यालयका शा.अ. (प्रशासन) पद राखी काम गर्न नदिने हो भने दरवन्दी नराख्दा राम्रो हुन्छ जस्तो लाग्छ । राजश्व तालीम लिएकालाई नै अर्थमा पठाइएको हुँदा तालीम दिनु पर्ने भए तालीम दिएर काम दिइयोस । होइन भने राजश्व र प्रशासनको कर्मचारीबीच विभेद यसै भएन र?

एक सहभागीका सुझावहरु

- सुत्केरी विदालाई ९८ दिनबाट बढाएर कम्तीमा पनि ६ महिना बनाउनु पर्ने,
- शिशु स्याहार भत्ता रु ५,००० बाट रु २०,००० हजार बनाउनु पर्ने,
- प्रसुती स्याहार विदा १५ दिनबाट बढाएर कम्तीमा पनि ४५ दिन बनाउनुपर्ने,
- प्रत्येक पायक पर्ने स्थानमा शिशु स्याहार केन्द्रको स्थापना गरिनुपर्ने,
- सरुवा व्यवस्थालाई व्यवस्थित गर्नुपर्ने, Reserve गरेर बस्ने कर्मचारीलाई कारवाही गरिनुपर्ने,
- ३ महिनाको काज सरुवाको माग गरेर वर्षौं बस्ने (राम्रा कार्यालय ओग्टने) कर्मचारीलाई कारवाही किन नगर्ने ?

विष्णु कुमारी भट्टराई, स.प्र.जि.अ. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, सोलुखुम्बु

१. जिल्ला अस्पतालमा Staff quarter को व्यवस्था गरिदिने । सेवा प्रवाहमा प्रभावकारितता बनाउने।
२. शिशु स्याहार केन्द्र स्थापना ।
३. महिला कर्मचारीलाई दुर्गम र पहाडी क्षेत्रहरुमा कार्य गर्न प्रोत्साहनका Package ल्याउनु पर्छ।

Nepal Peace Trust Fund

१. सेवा सुविधा वितरणमा समानताको सिद्धान्त वा ज्येष्ठताको आधारमा मात्र वितरण गर्ने नीतिलाई कडाइका साथ कार्यान्वयन गरियोसस्।
२. सरुवा गर्दा कि त मागेको ठाउँमा गरियोस् हैन भने सोधेर मात्र गरियोस् ।
३. महिला मैत्री भौतिक संरचना र साधनको व्यवस्था अनिवार्य गरियोस् ।
४. सबै कार्यालयहरुमा Child care room को व्यवस्था हुनु जरुरी देखिएको छ ।
५. निजामती सेवा बस सबै रुटमा संचालन गर्नु पर्ने ।

६. निजामती अस्पतालमा महिलाको सासु ससुरा मात्र होइन पुरुष कर्मचारीको सासु ससुराले पनि सुविधा पाउने व्यवस्था हुनु पर्ने ।

७. महिला विकास कार्यक्रम तर्फका कर्मचारीहरुलाई विविध सेवामा राखिएको छ । विविध सेवाबाट प्रशासन सेवामा लैजानु पर्ने र महिला समूह बनाएर जानु पर्ने ।

८. महिला तथा बालबालिका विभाग अन्तर्गतका कर्मचारीहरुको वृत्ति विकासका लागि (उपसचिव) प्रमुख महिला विकास अधिकृत सम्म मात्र रहेको यस भन्दा माथि जाने व्यवस्थाको लागि अनुरोध छ ।

९. महिलाहरुको लागि माथिल्लो पदहरुमा पनि आरक्षण चाहिन्छ । एक चोटी मात्र आरक्षण लिने व्यवस्थाले महिलाहरुको तल्लो level मा पहुँच/संख्या बढाएपनि फेरि माथि कम हुन्छ।

१०. स्वास्थ्य मन्त्रालयको Organizational Structure Change हुँदै छ यस्मा १५,००० (पन्ध्र हजार नर्स कार्यरत) नर्सिङ शाखालाई महाशाखाको रुपमा राखियोस् र नर्सलाई पनि विभागका ६ वटा महाशाखा दिइने व्यवस्था मिलाइयोस् ।

शकुन्तला प्रजापति, व्यवस्थापन महाशाखा, स्वास्थ्य सेवा विभाग

- स्वास्थ्य मन्त्रालयको प्रमुख विशेषज्ञ (१२औ तह) मा नर्स/ नर्सिङको कर्मचारी समेत जान पाउने प्रावधान राखियोस् र सचिव समेत हुन पाउने व्यवस्था गरियोस ।

गोमा निरौला, स्वास्थ्य मन्त्रालय

- स्वास्थ्य ऐन बमोजिम बढुवाको हकमा कुरा गर्दा छाता ऐन निजामती ऐन भएको र सो बमोजिम महिलाको हकमा लोक सेवाले एक वर्ष कम अर्थात् ४ वर्षो उमेर नमान्दा धेरै महिला स्वास्थ्य कर्मीले समस्या भोगिरहनु परेको अवगत गराउँदै सो व्यवस्था समायोजनको अपेक्षा गर्दछौ ।
- अस्पताल अंचल, क्षेत्रको level मा कार्यालय प्रमुखको रुपमा क्षमता र योग्यताको आधारमा डा. लगायत अन्य पेशा जस्तै नर्सिङबाट पनि हुन पर्ने व्यवस्था गरिनु पर्ने ।

३.४. कार्यक्रमको समापन

सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका सचिव श्री टंकमणि शर्माले कार्यपत्र तयार पार्न तथा कार्यक्रम सफल बनाउन सहयोग पुर्याउनु हुने सबैलाई धन्यवाद व्यक्त गर्नुभयो । समापन समारोहलाई सम्वोधन एवं समापन मन्तव्य राख्दै सामान्य प्रशासन मन्त्री माननीय रेखा शर्माज्यूले - निजामती सेवामा कार्यरत महिला कर्मचारीहरुको कार्यक्रममा उत्साहजनक उपस्थिति रहेको सहभागीहरुबाट समय सान्दर्भिक र रचनात्मक सुझाव प्राप्त भएको उल्लेख गर्दै सहभागीले उठाएको विषयलाई उच्च प्राथमिकताका आधारमा कार्यान्वयनमा लैजाने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्नुभयो ।

उहाँले कार्यक्रममा आफ्नो अमूल्य समय दिई उपस्थित हुनु हुने सम्मानीय प्रधानमन्त्रीज्यू, मुख्य सचिव, लोक सेवा आयोगका अध्यक्ष, नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठानका कार्यकारी निर्देशक,

मन्त्रालयका सचिव, कार्यक्रममा सहभागी निजामती सेवाका महिला कर्मचारी लगायत सबै पदाधिकारीहरु तथा कार्यक्रमलाई सफल बनाउन तथा प्राप्त सुझावहरुलाई लिपिवद्ध गर्ने कार्यमा संलग्न सबै कर्मचारीहरुप्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दै कार्यक्रमको समापन गर्नुभएको थियो ।

अनुसूची एक कार्यक्रमको खाका

निजामती सेवामा महिला विषयक अन्तरक्रिया कार्यक्रम

स्थानः नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, जावलाखेल

२०७२ पौष २७ सोमबार

समय	क्रियाकलाप	जिम्मेवारी
१०:४५-११:००	उपस्थिति	
११:००-११:०५	आसनग्रहण	अध्यक्षताः माननीय मन्त्री रेखा शर्माज्यू, सामान्य प्रशासन मन्त्रालय • प्रमुख अतिथि सम्माननीय प्रधानमन्त्री के.पी. शर्मा ओलीज्यू • अतिथि माननीय राज्यमन्त्री मञ्जु कुमारी चौधारी • अतिथि लोकसेवा आयोगका माननीय अध्यक्ष उमेशप्रसाद मैनालीज्यू, • अतिथि मुख्य सचिव डा. सोमलाल सुवेदीज्यू • त्रिभुवन विश्वविद्यालका रेक्टर डा. सुधा त्रिपाठी • कार्यकारी निर्देशक श्री पुन्यप्रसाद न्यौपाने
	पहिलो सत्र(Opening)	• राष्ट्रिय गान • पानसमा वत्ती वाली कार्यक्रमको उद्घाटन
११:०५-११:३०	स्वागत मन्तव्य सहित कार्यपत्र प्रस्तुती	सचिव श्री टंकमणि शर्माज्यूबाट, सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
११:३०-११:५०	मन्तव्य	• मुख्य सचिव डा. सोमलाल सुवेदीज्यूबाट • लोकसेवा आयोगका माननीय अध्यक्ष उमेशप्रसाद मैनालीज्यू,
११:५०-१२:००	निर्देशन मन्तव्य	• सम्माननीय प्रधानमन्त्री के.पी. शर्मा ओलीज्यूबाट
१२:००-	पहिलो सत्र समापन	• माननीय मन्त्री रेखा शर्माज्यूबाट,

१२:०५	मन्तव्य	
	दोस्रो सत्र	
१२:०५-१:४५	अन्तरक्रिया	अध्यक्षता सामान्य प्रशासन मन्त्रालय माननीय मन्त्री रेखा शर्माज्यूबाट, • मुख्य सचिव डा. सोमलाल सुवेदीज्यू • सचिव श्री टंकमणि शर्माज्यू, सामान्य प्रशासन मन्त्रालय • त्रिभुवन विश्वविद्यालयका रेक्टर डा. सुधा त्रिपाठी • कार्यकारी निर्देशक श्री पुन्यप्रसाद न्यौपाने
१:४५- २:००	समापन	माननीय मन्त्री रेखा शर्माज्यूबाट,
२: ००	चियापान	

अनुसूची दुई तयारी तथा समन्वय समिति

कार्यपत्र तयारी तथा समन्वय समिति

- सहसचिव श्री किरणराज शर्मा
- सहसचिव श्री यामकुमारी खतिवडा
- सहसचिव श्री लक्ष्मी बस्नेत
- सहसचिव श्री राधिका अर्याल
- सहसचिव श्री चन्द्रकला पौडेल
- सहसचिव श्री लीला गड्तौला
- सहसचिव श्री आभा श्रेष्ठ कर्ण
- उपसचिव श्री गोमादेवी चेम्जोङ्ग
- उपसचिव श्री नमराज घिमिरे
- उपसचिव श्री विष्णुप्रसाद घिमिरे
- उपसचिव श्री कृष्णप्रसाद सापकोटा
- शाखा अधिकृत श्री भुवन पाण्डे
- शाखा अधिकृत श्री नमराज वाग्ले
- कम्प्यूटर अधिकृत श्री बासुदेव देवकोटा

अनुसूची तीन BBC Nepali Sewa

महिलाको समस्या र अवस्था (साझा सवाल BBC Nepali Sewa)

१. म सक्छु भन्ने आत्मविश्वास ।

२. अवसर दिने खालका नीति नियम तर्जुमा ।

३. कानूनी व्यवस्था प्रशस्त छन् । तीनको कार्यान्वयन पालना ।

४. शिक्षा र सक्षमता अभिबृद्धि ।

५. स्वयं जागरुक भई माहोल बनाउने वातावरण बनाउने ।

६. आफै अग्रसर भई कडा परिश्रम पनि गर्ने ।

७. चुनौती सामना गर्ने क्षमता विकास (अवसर पहिचान)

Economic growth cannot take place without unpaid women.

- Hilary Clinton, Angelina Jolec (Highest Berid Actor)
- Susan Elizabeth Ricesan Elizabeth Rice White House Security Advisior
- Janet Yellem (Economist)
- Christine Madeleine Odette Lagarde (First Finance Minister (G8) IMF Head
- Angela Marker (Germany)
- SeuiferLawserce
- Mariam al HJansori (First Righjt F16 Pilot $AE)
- Ruth Porat
- Emma Sulkowicz (Against violence)
- Malala Xousafzai (Nobel Peace Prize 2014 - 17 years Old Pakistan)
- Maryof Wallstoremk (Swedish)

अनुसुचि चार कार्यपत्र

निजामती सेवामा महिला
(Women in Civil Service)

विषयक

कार्यपत्र

प्रस्तुतकर्ता

टंकमणि शर्मा
सचिव
सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

२७ पौष २०७२

सन् २०१५ मा संसारमा नाम कमाएका महिला नेतृहरु

कार्यक्रमको उदेश्य

- पहिलो पटक निजामती सेवाका महिला कर्मचारीहरुको राष्ट्रिय अन्तरक्रिया कार्यक्रम
- वर्तमान अवस्थाको जानकारी
- भविष्यमा निजामती क्षेत्रमा महिला सहभागिता बढाउन प्रयास
- सेवा प्रवाहमा कार्यकुशलता (Efficiency) र कार्यदक्षता (Effectiveness) अभिबृद्धिको लागि अभिप्रेरित गर्ने
- अन्तर निकाय सम्वन्ध वृद्धि
- गुनासो सुनुवाई र सम्वोधन
- महिला कर्मचारीका समस्याको विवेचना, सुझाव संकलन र समाधानका उपाय पहिचान
- भविष्यमा लिनुपर्ने नीतिहरू

नेपालमा राष्ट्रिय जिम्मेवारीमा महिला

- सम्माननीय राष्ट्रपति - १
- सम्माननीय सभामुख - १
- माननीय मन्त्री/राज्यमन्त्री - ४
- सर्वोच्च अदालतका माननीय न्यायाधीश - १
- माननीय आयुक्त, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग - १
- माननीय आयुक्त, निर्वाचन आयोग - १
- माननीय सदस्य, लोकसेवा आयोग - १
- माननीय सदस्य, नेपाल मानव अधिकार आयोग - १

पृष्ठभूमि

- विश्वको कूल जनसंख्याको आधा हिस्सा महिला रहेको
- अधिकांश विकासशील देशहरुको सार्वजनिक क्षेत्रमा अझै पनि महिलाको सहभागिता न्यून रहेको
- विकसित देशहरुमा महिलाको उपस्थिति उल्लेख्य रहेता पनि नेतृत्व र निर्णायक तहमा उपस्थिति अझ पनि कम रहेको
- राज्यका विविध क्षेत्रहरुमा महिलाको न्यून उपस्थितिले गर्दा न्यून उत्पादकत्व, सुस्त आर्थिक विकास तथा असमतामूलक समाज जस्ता समस्याहरुको सृजना हुने गरेको
- लैङ्गिक समानता समकालीन विश्वमा मुख्य विकास एजेण्डा भएको ।

अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरु

- महिला विरुद्ध हुने सबै किसिमका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धि १९७९ : महिला विरुद्ध हुने भेदभाव उन्मूलन गर्ने एवं महिला र पुरुषबीच समानता कायम गर्ने
- बेइजिङ्ग घोषणापत्र १९९५
  सार्वजनिक तथा निर्णय गर्ने क्षेत्रमा महिलाको प्रतिनिधित्वमा जोड दिइएको र १२ संवेदनशील क्षेत्रहरुको पहिचान गरिएको
- समान ज्याला तथा श्रमिक अधिकार सम्बन्धी विभिन्न अभिसन्धीहरु
- Political and Civic Leadership (Public Service Project) ले सन् २०५० सम्म सार्वजनिक सेवामा ५०% महिला पुर्याउने लक्ष लिएको

पछिल्ला सन्दर्भ

- महिला र पुरुष तथा किशोर र किशोरी बीच विश्वव्यापीरुपमै व्यापक असमानता रहेको उल्लेख (Commission on the Status of Women, 2015 March)
- केहि सुधारका बावजुद महिला तथा किशोरीहरुले आफ्नो जीवनभरनै विभिन्न किसिमका विभेद, उच्चजोखिम र सिमान्तीकरणको सामना गरिरहेको उल्लेख
- संयुक्त राष्ट्रसंघको साधारणसभा (2015 Sept.) ले दीगो विकासका लक्ष २०१५-२०३० मार्फत लैङ्गिक समानता, विभेदको अन्त्य, महिला सशक्तिकरण तथा महिला र किशोरी हिंसाको अन्त्य, गरिवी, वातावरण परिवर्तन, मानव अधिकार लगायतका विषयहरुमा जोड दिएको
- महिलाको राजनैतिक, आर्थिक, सार्वजनिक जीवनमा पूर्ण र प्रभावकारी सहभागिता र अवसरको सुनिश्चिततामा जोड दिएको

सार्वजनिक क्षेत्रमा महिला सहभागिता

(Global Level क्रमश...)

- **सरकारमा महिलाहरूको उपस्थिति क्यानडा (५०%), स्वीडेन (५२%), फिनल्याण्ड (६२%) रहेको**
- **त्यसैगरी संसदमा महिलाहरूको उपस्थिति स्वीडेन (४३%), रूवाण्डा (४३%) तथा विश्व अनुपात २२% रहेको**
- **३७ वटा देशहरूको संसदमा महिलाको उपस्थिति१०% भन्दा कम रहेको**
- **अमेरिकामा १५ जनामा ४ जना महिला मन्त्री रहेका**

संवैधानिक व्यवस्था (नेपालको संविधान, २०७२)

- सबै नागरिकका लागि समान अधिकार
- महिला सम्बन्धी मौलिक अधिकारको व्यवस्था
- समान कामका लागि महिला र पुरुषका बीचमा विभेद नगरिने प्रत्याभूती
- महिला सशक्तिकरणमा जोड
- शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका आधारमा विशेष अवसर प्राप्त गर्ने हक
- आमाको नामबाट र लैङ्गिक पहिचान सहित नागरिकता पाउन सक्ने व्यवस्था
- प्रत्येक महिलालाई लैङ्गिक भेदभाव विना समान बंशीय हक
- सम्पत्ति तथा पारिवारीक मामिलामा दम्पत्तीको समान हक
- सामाजिक वा सांस्कृतिक हाष्टले पिछाडिएका महिलाको संरक्षण, सशक्तिकरण वा विकासका लागि विशेष व्यवस्था गरिने प्रावधान
- सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी हक
- कुनै पनि आधारमा शारिरीक, मानसिक, यौनजन्य वा अन्य कुनै पनि किसिमको हिंसाजन्य कार्य वा शोषण नगरिने कुराको हक
- राज्यका सबै अङ्गमा समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा सहभागी हुने हक
- राष्ट्रिय महिला आयोगको संवैधानिक व्यवस्था

सार्वजनिक क्षेत्रमा महिला सहभागिता

(Global Level)

- **विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूले सबैलाइ सार्वजनिक जीवनमा सहभागीता जनाउने अधिकारको ग्यारेन्टी गरेको**
- **पछिल्ला वर्षहरूमा राजनैतिक क्षेत्रमा महिला सहभागितामा बढी ध्यान दिइएता पनि सार्वजनिक क्षेत्रमा महिला सहभागिताले पर्याप्त स्थान पाउन नसकेको**
- **दक्षिण अफ्रिका, मेक्सिको, काजकिस्तान, रोमानिया, युक्रेन जस्ता देशहरूको सार्वजनिक प्रशासनमा ५०% भन्दा बढी महिला सहभागिता रहेको**
- **तर नेपाल (१८% निजामती सेवा), भारत (१३% Civil Service), अफगानिस्तान (२०%), बंगलादेश (२१%) महिला सहभागिता रहेको**

World Economic Forum-2015 **अनुसार नेपालको समग्र अवस्था**

	Female	Male	World Rank
Labor Force Participation	83%	89%	17
Estimated Earned Income	$1725	$3069	98
Legislatures, Senior Officials and Managers	18%	82%	99
Professional and Technical Workers	30%	70%	117
Literacy Rate	53%	76%	132
Enrolment in Primary Education	97%	98%	79
Enrolment in Secondary Education	62%	58%	1
Gender Gap Index	0.658	112th Position (Among 145 Countries)	
Adult Unemployment Rate	2.4	3.1	

नेपालमा महिलाको हक र संरक्षण सम्वन्धी विशेष कानूनहरु

- **राष्ट्रिय महिला आयोग ऐन, २०६३**
- **घरेलु हिंसा (कसुर र सजाय) ऐन, २०६६**
- **मानव बेचविखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४**
- **कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार (निवारण) ऐन, २०७१**
- **बोक्सीको आरोप सम्वन्धी (कसुर र सजाय) ऐन, २०७२**

निजामती सेवा ऐन र अन्य नीतिगत व्यवस्था

- खुला प्रतियोगिताद्वारा पूर्ति हुने पदमा आरक्षित ४५ प्रतिशतमध्ये ३३ प्रतिशत महिलाका लागि सुरक्षित गरिएको
- कुनै खास प्रकृतिको कार्य वा पदका लागि महिलाले मात्र प्रतिष्पर्धा गर्न पाउने गरी नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी पद तोक्न सक्ने व्यवस्था
- बढुवामा संभाव्य उम्मेदवार हुन महिलाका लागि १ वर्ष कम सेवा अवधी भए पुग्ने व्यवस्था
- सेवा प्रवेशको न्यूनतम उमेर महिलाका लागि थप ५ वर्ष रहेको
- परीक्षणकाल ६ महिना मात्र रहेको
- लोकसेवा आयोगमा प्रतिष्पर्धाको लागि निशुल्क तयारी कक्षाहरू संचालन

निजामती सेवा ऐन .....क्रमशः

- संभव भएसम्म राजपत्र अनंकित पदमा कार्यरत श्रीमान/श्रीमती दुर्वैलाइ एउटै जिल्लामा सरुवा गर्ने व्यवस्था
- महिला निजामती कर्मचारी गर्भवती भएमा निजले सुत्केरीको अघिपछि गरी अन्ठानब्बे दिन प्रसूती विदा पाउने र वेतलवी थप ६ महिना पाउन सक्ने
- नेपाल सरकारको विकास आयोजनाको वा विकास तर्फको कुनै पदमा कम्तिमा ५ वर्षदेखी अस्थायी नियुक्ति पाई अविच्छिन्न रुपमा सेवा गरीरहेका महिला कर्मचारीको हकमा खुला प्रतियोगिताको लागी हुने लोकसेवा आयोगको विज्ञापनमा उम्मेदवार हुन उमेरको हद नलाग्ने व्यवस्था
- आवधिक योजना, वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेटमा महिला सशक्तिकरणका विभिन्न कार्यक्रमहरू रहेका र बैंगिक बजेट विनियोजनको व्यवस्था
- निजामती सेवामा बढुवाको निमित्त उम्मेदवार हुन बढुवा हुने पदको श्रेणी भन्दा एक श्रेणी मुनीको पदमा महिलाको लागी सेवा अवधिमा एकवर्ष कम सेवा अवधि भएपनि सम्भाव्य उम्मेदवार हुनसक्ने व्यवस्था

निजामती सेवा ऐन .....क्रमशः

- महिलाको लागी छुट्याएको पद पहिलो वर्ष पदपूर्ति नभएमा त्यस्तो पद अको वर्ष हुने घोषणापनमा समावेश गर्नुपर्ने प्रावधान
- शिशु स्याहार भत्ता दुई बच्चा जन्मदाको लागि मात्र प्रतिपटक रु. ५,००० पाउने
- निजामती कर्मचारीका ३ वर्ष उमेरभन्दा कम उमेरका बालबालिकाको लागी सिंहदरबार परिसरमा शिशु स्याहार केन्द्रको स्थापना
- मन्त्रीपरिषदको निर्णय अनुसार ४० वर्ष (प्रवेश उमेर) ले ५८ वर्ष (अवकाशित उमेर) सम्ममा पेन्सन प्राप्त नहुने हुँदा पेन्सन प्रयोजनार्थ सेवा अवधी २ वर्ष थप हुनसक्ने निर्णय

नेपालको
निजामती सेवामा महिलाको सहभागिता

समावेशी नीति अंगाल्नु भन्दा अघि महिलाको सहभागिता करिव ११ प्रतिशत

सि न	श्रेणी तह	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष %	महिला %
१	राजपत्रांकित	१३२२३	१२५०	१४४७३	९१.३६	८.६४
	मुख्य सचिव	१	०	१	१००	०
	विशिष्ट श्रेणी	५९	०	५९	१००	०
	रा.प.प्रथम	४६३	२५	४८८	९४.८८	५.१२
	रा.प.द्धितीय	३१६०	१६०	३३२०	९५.१८	४.८२
	रा.प.तृतीय	९५३७	१०८७	१०६२४	८९.७७	१०.२३
२	राजपत्र अनंकित	२३९६३	३९७३	२७९३६	८५.७८	१४.२२
३	श्रेणी विहिन	१७७०५	१४८७	१९१९२	९२.२५	७.७५
४	स्वास्थ्य सेवा तर्फ	११५५७	७८८५	१९४४२	५९.४४	४०.५६
५	न्यायाधीश	२९८	८	३०६	९७.३९	२.६१
	कूल जम्मा	६६७४३	१४६२५	८१३६८	८२.०३	१७.९७

श्रोत निजामती मितिमयता २०७२।०१।२६

राजनीतिमा महिला

- व्यवस्थापिका संसदमा महिला सहभागिता

सि. नं.	सभासद (महिला)	सभासद (पुरुष)	जम्मा	%
१	१७६	४२०	५९६	३०

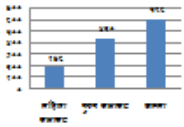

- सरकार संचालनमा महिला सहभागिता

सि. नं.	मन्त्री/ राज्यमन्त्री (महिला)	मन्त्री/ राज्यमन्त्री (पुरुष)	जम्मा	%
१	४	३६	४०	१०

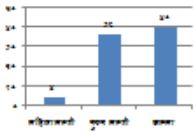

अन्य सरकारी सेवा

नेपाली सेना – प्रहरीतर्फ

		महिला %	पुरुष %	
नेपाली सेना	अधिकृत तह	५.५४	९४.४६	
	अन्य तह	१.७५	९८.२५	
नेपाल प्रहरी	अधिकृत तह	४.४५	९५.५५	
	अन्य तह	५.८७	९४.१३	
सशस्त्र प्रहरी	अधिकृत तह	५.१४	९७.८६	
	अन्य तह	३.४३	९६.५७	

• स्वास्थ्य सेवा

सि. नं.	जम्मा	पुरुष	महिला	महिला %	पुरुष %
१	१९४४२	११५७७	७८८५	४०.५६	५९.४४

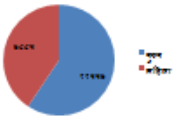

• व्यवस्थापिका संसद सेवा

सि.नं.	जम्मा	पुरुष	महिला	महिला %	पुरुष %
१	१८९	१६९	२९	१४.६५	८५.३५

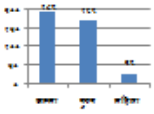

श्रोत निजामती किताबखाना २०७२।०९।२६

मुख्य समस्या/चुनौतीहरू

महिलाहरुले अनुभूती गर्नुपरेका कठोनाइहरू

- महिला विरुद्धका विभिन्न प्रकारका सामाजिक र संस्कृतिक विभेदहरुको प्रभाव
- परम्परागत कार्यबोझ न्यून गर्न नसक्दा पुरुष सरह प्रतिष्पर्धा गर्न कठिनाइ
- यदाकदा लैङ्गिकताको अवधारणागत अस्पष्टता
- यदाकदा महिलाहरुलाई चुनौतीपूर्ण जिम्मेवारी परीक्षण गरेपश्चात दिइने गरेको
- कानूनी रुपमा भन्दापनि मनोवैज्ञानिक, व्यवस्थापकीय र व्यवहारिक रुपमा महिलाहरुले समस्या भोग्नु परेको
- संख्यात्मक रुपमा प्रतिनिधित्व कम भएको हुँदा आवाजको सुनुवाई प्रभावकारी भई नसकेको
- अनौपचारिक कार्य संस्कृतिको असर र प्रभाव
- महिलाहरुको विकास प्रकृयामा समाज अझै संवेदनशील भैनसकेको अवस्था

सकारात्मक विभेदका माध्यमबाट निजामती सेवामा अपेच्छित सुधारहरू

- क र ख वर्गको भौगोलिक क्षेत्रमा बस्नु पर्ने न्यूनतम सेवा अवधी महिलाको हकमा ६ महिना कम गर्ने अपेक्षा ।
- गर्भावस्थामा र सुत्केरी भएपछी समय लचकता सहितको जिम्मेवारी २ वर्षसम्म प्रदान गर्नुपर्ने अपेक्षा।
- राजपत्र अनङ्कित महिला कर्मचारीको हकमा ५ वर्षे सेवा अवधीलाई ४ वर्षे गर्नु उपयुक्त हुने।
- शारीरिक अवस्था अनुसार पोशाकको लचकता ।
- कार्यालयमा प्रयोग हुने भाषा र बोलीचालीमा आदरभावी (नर्वेमा महिलालाई आदर गर्नुपर्ने तालिम)।
- कार्यालयका भौतिक र सवारी साधनहरु महिला मैत्री बनाउने ।

• नेपाल न्याय सेवा

सि न.	जम्मा	पुरुष	महिला	महिला %	पुरुष %
१	३२२७	२८२८	३९९	१२.३६	८७.६४

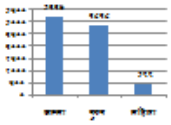

• न्यायाधीश

सि. नं.	जम्मा	पुरुष	महिला	महिला %	पुरुष %
१	३०६	२९८	८	२.६१	९७.३९

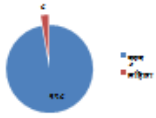

श्रोत निजामती किताबखाना २०७२।०९।२६

मुख्य समस्या/चुनौतीहरू

समग्र समस्या

- **समाजमा महिलाका विभिन्न भूमिकाहरू** (Productive, Reproductive & Societal) **निर्वाह गर्नुपर्ने**
- **महिलाहरुका लागि गुणस्तरीय शिक्षाको अपर्याप्तता**
- **शिक्षा र रोजगारीमा महिलाहरुका लागि अभिप्रेरणा सिर्जना गर्ने कार्यक्रमहरुको अपर्याप्तता**
- **तालिम, क्षमता अभिबृद्धि तथा अन्य सशक्तिकरणका कार्यक्रमहरुमा विकेन्द्रीकरणको अभाव**
- **महिलाहरुको थप जिम्मेवारीको अवमुल्यन भई कूल घाहस्थ उत्पादनमा यथोचित समावेश नभएको अवस्था**

सहभागिता र प्रवेश आकर्षणमा सुधार

- प्राथमिक तह देखि नै गुणस्तरीय शिक्षामा जोड दिने
- क्षमता अभिबृद्धि लगायतका तालिमहरू विस्तार गर्नुपर्ने
- सामाजिक रुपले वहिष्करणमा परेका महिलाहरुका लागि सहयोग र उत्प्रेरणात्मक कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने
- आरक्षण तथा सकारात्मक विभेद मार्फत आर्थिक तथा सामाजिक रुपले पछाडी परेका व्यक्ति, परिवार र समुदायमा जोड दिनु पर्ने
- सेवामा कार्यरत महिलाहरू आफू रोल मोडलका रूपमा प्रस्तुत हुनुपर्ने
- विश्वविद्यालयको नतिजा र लोक सेवा आयोगको परीक्षा कार्यक्रमका बीच तादात्म्यता कायम गर्दा उपयुक्त हुने
- लैङ्गिक मैत्री बजेट २१.७५% र GDI ०.९३४% भएकोमा यसलाई वृद्धि गर्नुपर्ने

कार्यदक्षता बढाउन गर्नुपर्ने सुधारहरू

- नेपालको संविधानले अंगिकार गरेका प्रावधानहरुको कानून तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने
- लचिलो कार्य तालिका एवं लैंगिकमैत्री कार्यस्थल
- महिला कर्मचारीमा नेतृत्व विकासमा प्रोत्साहन दिने
- सकारात्मक विभेद र आरक्षणको प्रभाव अध्ययन गरी वैज्ञानिक बनाउदै लैजाने
- महिलाको हकमा उजुरी, गुनासो सुनुवाई, व्यक्तिगत विवरण जस्ता विषयमा विशेष प्राथमिकता र गोपनीयता अवलम्बन गर्ने नीति हुनुपर्ने
- महिलाहरूको कार्यबोझ, थप जिम्मेवारी र पारिवारिक दायित्वमा व्यक्ति, परिवार, समाजले साझेदारी गर्ने संस्कृतिको विकास गर्नुपर्ने

Seven Principles for Women Empowerment

- Establish high-level **corporate leadership** for gender equality
- **Treat all women and men fairly at work**—respect and support human rights and nondiscrimination
- Ensure the **health, safety and well-being of all women and men** workers
- **Promote education, training and professional development for women**
- Implement **enterprise development, supply chain and marketing practices that empower women**
- Promote **equality through community initiatives and advocacy**
- **Measure and publicly report on** progress to achieve gender equality

(Source: UNWOMEN)

सार्वजनिक रुपमा व्यक्त आवाजहरु

- म सक्छु भन्ने आत्मविश्वास
- अवसर दिने खालका नीति नियम तर्जुमा
- कानूनी व्यवस्था प्रशस्त छन्, तीनको कार्यान्वयन पालना
- शिक्षा र सक्षमता अभिवृद्धि
- स्वयं जागरुक भई वातावरण बनाउने
- आफै अबसर भई कडा परिश्रम पनि गर्ने
- चुनौती सामना गर्ने क्षमता विकास/अवसर पहिचान

5 Powerful Ways to Empower Women and Girls (Forbes, 2015 October 28)

1. Purchasing Power :

घरायसी उपभोग्य सामानको खरीदमा महिलाको भूमिका उच्च (८५%)

2. Portfolio Power:

लगानीमा महिलाहरु निर्णको अधिकार दिनु पर्छ किनकी महिलाले लगानीबाट समानमा सकारात्मक प्रभाव वृद्धि गर्न बढी चासो

3. Philanthropic Power

महिला तथा किशोरीहरुको विकासमा सहयोग बढाउनुपर्ने

4. Political Power

निर्वाचित क्षेत्रमा पनि मतदाताहरुमा धेरै हुंदाहुंदै पनि मुख्य पदहरुमा महिलाको उपस्थिती कम रहेको हुंदा राजनैतिक अधिकारमा जोड दिनुपर्ने

5. Entrepreneur Power

उद्यमशीलता प्रवर्द्धन सम्बन्धी योजना, नीति तथा बजारीकरणमा महिलाहरुलाई प्रत्यक्ष सहभागी गराउने

अपेक्षित सुझावहरु

- वृत्ती विकासको सम्वन्धमा
- सकारात्मक विभेद/आरक्षण
- कार्यसंग सम्वन्धित गुनासाहरु (Job related grievances)
- सेवा प्रवाहमा सुधार
- नागरिक सन्तुष्टी
- सरकारी सेवामा आकर्षणको विषय
- निजामती सेवामा लैंगिक सवालमा सरकारले सुधार गर्नुपर्ने विषयहरु

अबको बाटो

- निजामती सेवाका महिला कर्मचारीबीच नियमित अन्तरक्रिया र छलफल
- समावेशी वातावरणको प्रवर्दन
- लैंगिकमैत्री तालिम र सहभागिता
- नेतृत्व र निर्णय तहमा पहुंच
- अबस्थानको नेतृत्व लिन तदारुकता
- सुशासन र सदाचारमा महिलाको अबस्थानको निरन्तरता।

अनुसुचि पाँच माइन्यूट

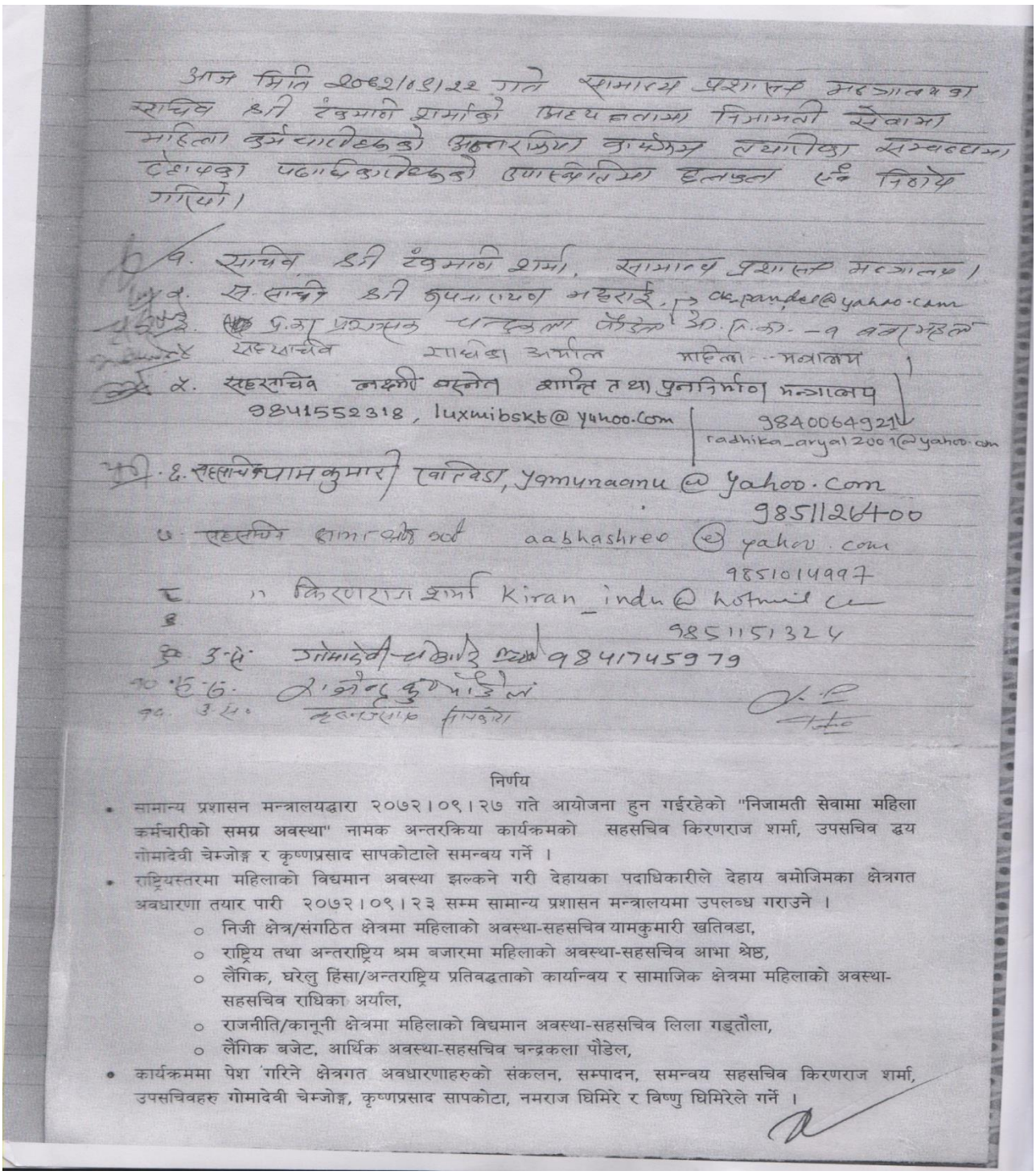

आज मिति २०७२।०९।२२ गते सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका सचिव श्री टंकमणि शर्माको अध्यक्षतामा निजामती सेवामा महिला कर्मचारीहरुको अन्तरक्रिया कार्यक्रम तथा विभिन्न देहायका पदाधिकारीहरुको उपस्थितिमा छलफल एवं निर्णय गरियो।

१. सचिव श्री टंकमणि शर्मा, सामान्य प्रशासन मन्त्रालय।
२. स.सचिव श्री कृपानारायण भट्टराई, → ckpandey@yahoo.com
३. प्र.का. प्रशासक चन्द्रकला पौडेल अ.प्र.का. – १ बस्नेत
४. सहसचिव सचिवा अर्याल महिला मन्त्रालय
५. सहसचिव लक्ष्मी बस्नेत शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय
9841552318, luxmibskt@yahoo.com | 9840064921 radhika_aryal2001@yahoo.com
६. सहसचिव यामकुमारी खतिवडा, yamunaanu@yahoo.com 9851126400
७. सहसचिव आभा श्रेष्ठ aabhashreo@yahoo.com 9851014997
८. " किरणराज शर्मा Kiran_indu@hotmail.com 9851151324
९. उ.स. गोमादेवी चेम्जोङ 9841745979
१०. उ.स. कृष्णप्रसाद सापकोटा
११. उ.स. चन्द्रकुमार पौडेल

निर्णय

- सामान्य प्रशासन मन्त्रालयद्धारा २०७२।०९।२७ गते आयोजना हुन गईरहेको "निजामती सेवामा महिला कर्मचारीको समग्र अवस्था" नामक अन्तरक्रिया कार्यक्रमको सहसचिव किरणराज शर्मा, उपसचिव द्वय गोमादेवी चेम्जोङ्ग र कृष्णप्रसाद सापकोटाले समन्वय गर्ने ।
- राष्ट्रियस्तरमा महिलाको विद्यमान अवस्था झल्कने गरी देहायका पदाधिकारीले देहाय बमोजिमका क्षेत्रगत अवधारणा तयार पारी २०७२।०९।२३ सम्म सामान्य प्रशासन मन्त्रालयमा उपलब्ध गराउने ।
    - निजी क्षेत्र/संगठित क्षेत्रमा महिलाको अवस्था-सहसचिव यामकुमारी खतिवडा,
    - राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय श्रम बजारमा महिलाको अवस्था-सहसचिव आभा श्रेष्ठ,
    - लैंगिक, घरेलु हिंसा/अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धताको कार्यान्वय र सामाजिक क्षेत्रमा महिलाको अवस्था-सहसचिव राधिका अर्याल,
    - राजनीति/कानूनी क्षेत्रमा महिलाको विद्यमान अवस्था-सहसचिव लिला गङ्तौला,
    - लैंगिक बजेट, आर्थिक अवस्था-सहसचिव चन्द्रकला पौडेल,
- कार्यक्रममा पेश गरिने क्षेत्रगत अवधारणाहरुको संकलन, सम्पादन, समन्वय सहसचिव किरणराज शर्मा, उपसचिवहरु गोमादेवी चेम्जोङ्ग, कृष्णप्रसाद सापकोटा, नमराज घिमिरे र विष्णु घिमिरेले गर्ने ।

राष्ट्रिय झण्डा

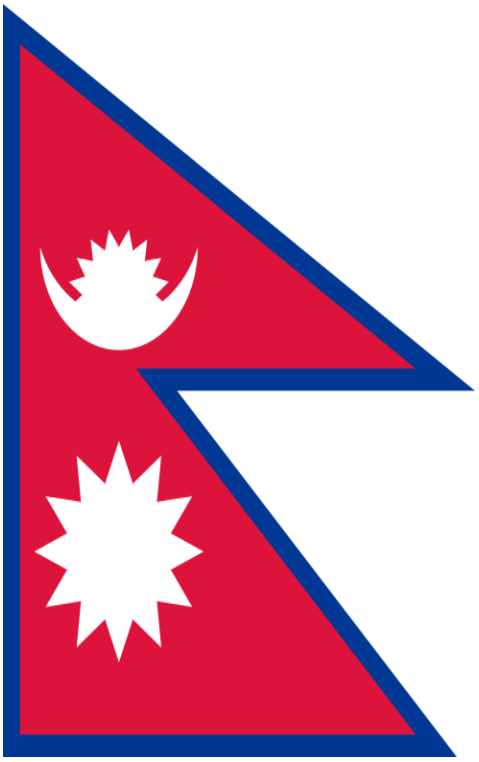

राष्ट्रिय गान

सयौं थुँगा फूलका हामी एउटै माला नेपाली
सार्वभौम भई फैलिएका मेची- महाकाली।
प्रकृतिका कोटीकोटी सम्पदाको आँचल
वीरहरुका रगतले स्वतन्त्र र अटल
ज्ञानभूमि शान्तभूमि तराइ पहाड हिमाल
अखण्ड यो प्यारो हाम्रो मातृभूमि नेपाल
बहुल जाति भाषा धर्म संस्कृति छन् विशाल
अग्रगामी राष्ट्र हाम्रो जय जय नेपाल।